

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL I. 15 FEBRUARIE 1930. Nr. 4.

CUPRINSUL:

N. Buta: Cultul satului românesc: —
A. Cotruș: Alba Iulia. — *Dr. Emil Pop*:
Libertatea Presei. — *Lucian Bologa*.
Un pedagog ardelean: Petru Șpan. —
Septimiu Popa: Caravanele. — *Gheorghe*
Dragoș: Valorificarea produselor naționale
și înlăturarea crizei economice actuale. —
O. F. Popa: Millet. — *N. Dan*: Pe marginea
unui roman (Liviu Rebreanu: Crăișorul). —
Cronica: O nouă colecție de documente
privitoare la istoria Românilor. — „Meșterul
Manole” de Lucian Blaga la Teatrul Națio-
nal din Cluj. — O profesiune de credință. —
Industria și comerțul lemnului. — L'Europe
Centrale.

Director:

V. V. TILEA.

Redactor responsabil:

N. BUTA.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CLUJ
STRADA REGINA MARIA Nr. 36.

A B O N A M E N T U L :

Pe un an Lei 200—
Pentru bănci și autorități Lei 500—
Pentru străinătate Lei 500—

Coperta și decorurile interioare de: VIRGIL FULICEA

Cultul satului românesc.

Ghemuit într'un cotlon, risipit pe-o vale pitorească sau sprijinind poalele unui deal, satul românesc e acelaș: *un izvor neseecat de energii elementare*. Il cunoașteți? Sfâșiați de pe trupurile voastre de burghezi proaspeți mohorâta uniformă a târgovețului, lăsați să roiască în jurul tâmplelor voastre argintate stupul amintirilor din copilărie și pipăiți-i pulsul cu duioșie retrospectivă. Inchideți în saltarele voastre hărmălaia contradictorie a „teoriilor savante”, emancipați-vă spiritul, pentru o clipă măcar, din cleștele utilitarismului cotidian și amintiți-vă, fără sentimentul de pudoare al origini voastre rustice, dulceața vremilor patriarhale, în cari, pe cămășuța voastră de fuior aspru, înfloreau gingaș și armonios, muscuțiile de arnicu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ce mă privește, eu mă cobor cu drag în smerenia „începuturilor”. Uit bucuros etapele dramatice ale „intelectualizării” și reiau contactul rodnic și nemijlocit cu ritmul de viață, aproape uniform și de două ori milenar, al satului românesc.

M'am desprins doar, odinioară, din misterioasele lui străfunduri de vitalitate, am moștenit robusta sănătate a instinctelor sale primare și am schimbat leagănul cu poziția verticală în largul ulițelor lui gureșe, acoperite de umbră răcoroasă și praf.

Mi-amintesc deci ușor și fără sterile eforturi de imaginație cum pe vremuri, când picurii de roauă îmi umezeau tăpile desculțe, nu mă trezea din somn zdravăn nici urlet asurzitor de sireună, nici limbă ascuțită de precupețe rivale, ci sprintenul glas de cocoș sau pocnet de biciu matinal.

Pe atunci nu-mi dădeam seama de vâltoarea energiilor trupești și morale cari ni l-au transmis, aproape intact, din veac în veac. Azi însă, sub coaja suprapusă a urbanismului pestriț, tumultul acestor energii îmi zvâcnește miraculos în vine, imaginea satului românesc se desprinde limpede și curată din vârtejul de senzații câștigate „ulterior” și mă împinge, cu puterea irezistibilă a unei chemări tainice, spre rodnice reflexii, spre concluzii practice de cea mai arzătoare actualitate. Azi însă sunt convins, că *procesul*

de desăvârșită românizare a tuturor atitudinilor noastre politice culturale și social economice nu poate pleca decât din bogatele sale îndemnuri străvechi, dintr'o grabnică năvală a adevărurilor sale elementare în silogismele noastre de mântuială modernistă, schiopătate, năclăite în eclectism apusean și îndoială...

Cineva, dintre noi, a născocit decurând o savantă doctrină, „biopolitică“, și mă gândesc la zăcămintele de vigoare-fizică, pe cari această fericită apariție ideologică le-ar putea descoperi și conserva în cele 10 mii de așezări rustice ale patriei reîntregite. Imi răsar apoi în minte, spontan și cu gesturi de blândă muștrare nesfârșitele întrupări vremelnice ale tipului de moșneag daco-roman, în ale cărui scânteeri sentențioase, povește echilibrate și cuvinte cu tâlc s'ar putea comprima, cu un dram de bunăvoință, aproape întreaga presumțiozitate a „filozofiei oficiale“. Retrăesc înșfârșit arșița fierbinte a zilelor de vară în cari trupuri trudite răscolieau scoarța pământului cu năpraznică râvnă de băstinași. Sau pacinicele seri de iarnă, în cari, în loc de furiile simfonice ale lui Beethoven, ascultam cântecul fusului ritmul suveicilor agere sau scârțăitul dulce al vârtejnițelor. Munca, privilegiul sacru al lui Adam și al urmașilor săi izgoniți din raiu, era atunci, nu o dureroasă „obligație socială“, ci mistica nefățarnică a vieții înseși. Nu cunoșteam strâmbătatea cugetului. Nu știam, fericitul de mine, că „scopul scuză mijloacele“ nici nu preaslăviam prudența expresiilor cari sugrumă farmecul adevărului sau îl desfigurează. Pentru a-mi spovedi mintea și inima nu aveam decât două cuvinte monosilabice: un *da* și un *nu* deopotrivă de sincere, deopotrivă de răspiccate.

Hrana sufletească mi-o dădeau proverbele cu miros biblic, călitate în flacăra purificatoare a experienței seculare. De ridicolul prepotenței asupra tovarășilor mei de joc mă scutiau anecdotele stropite cu duh veritabil, iar criteriul de „selecționare al valorilor sociale“, îl constituia, în ochii mei mari și senini, singură noblețea vredniciei personale. În materie de „finanțe și economie“ mă instruia biata bun ca. Imi spunea de-o pildă, că banul nemuncit nu ține mult și că, de unde tot scoți, fără să pui, se gată de grabă. Imi mai spunea apoi, „în altă ordine de idei“, că lăcomia prea mare îți deschide dincolo de mormânt porțile iadului, iar dincoace de el îți distruge tihna oșioasă a clipelor de repaus. Chiar și azi, după trecerea anilor, când așchia rătăcită e departe de trunchiu, nimic nu mă împiedică să cred, că elementele din cari se încheagă personalitatea colectivă a neamului, adică: judecata cumpănită, umorul

elegant, sinceritatea revoltei, și cultul eroilor ghiciți cu dreapta măsură a instinctului revelator se păstrează jos, în lada fermecată a satului românesc, acolo unde zac și darurile noastre alese, și virtualitățile propulsiunii și motivele determinate ale acelei „misiuni istorice speciale“, care ne tulbură, nouă orașenilor, atât de obsedant — odihna. . .

Dar să lăsăm amintirile. Goana progresului modern e barbară. Ne-alungă stolul de reverii campestre și ne chinuește cu tortura unor întrebări încrucișate. Și ne strigă, metalic, în urechi: ce-ați făcut pentru a încopcia altarele autohtoniei voastre în torentul de lumină al conștiinței de sine? Ce ați făcut pentru a scutura, cu binecuvântarea lor, zgura străinismelor ucigașe, care vă țin și azi într'un fel de minorat internațional?

Și răspunsul ne împinge rușinea în obraji. Căci n'am făcut nimic sau aproape nimic. În trecut i-am cerut doar nesfârșite valuri de sânge războinic, azi îi totalizăm, înfrigurați, voturile sau îi facem cinstea, cel mult, de a ne făli cu comorile lui artistice în fața congresiștilor apuseni de tot soiul, cari nu găesc, pe plaiurile lor civilizate, asemenea minuni.

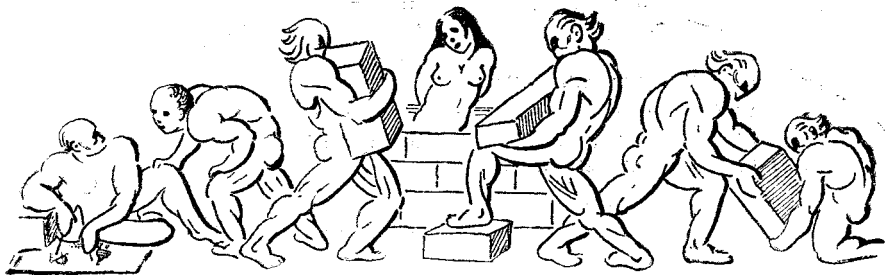
Și-am mai făcut ceva: am înființat, cu nesfârșite târăgăneli, câte-va începuturi de muzee etnografice, concentrând în ele două trei mustre de crătințe, câte-un cimpoi sau câte-o icoană afumată, cu mucenici de cunoscută factură ascetică bizantină. Iată teribila ispravă. E mult, nu-i așa?

Să purcedem deci la fapte hotărâte. Să înlocuim romantica „bogățiilor noastre naturale“, cu adevărata, sincera, rodnică solidaritate socială. Să ne înfiorăm, până nu e prea târziu, de vegetația stufoasă a pornirilor sănătoase dela țară și să facem acestor porniri, ratificate de înțelepciunea veacurilor apuse, drum larg în preocupările noastre zilnice. *Să întemeiem cultul satului românesc care închide în smeritele sale căsuțe cheia echilibrului nostru sufletesc de azi și de pururi.* Să ne înfigem în creier convingerea ne-strămutată, că în „aportul satelor“ nu intră numai ouăle proaspete, smântâna care rotunjește burta nădrăgarilor sau aerul sănătos care primenește nervul plictisit al degenerațiilor. Nu ni se cer eforturi excepționale. Căci după drama cumplită a războiului însuș satul se mișcă spre culmile visate.

Dar despre aceste eforturi cu altă ocazie.

N. Buta.

Alba-Iulia *)

Alba-Iulia — 1918!...
ca un fulger nesfârșit, gândul
lunatic trece
prin timp despicându-l.

.....

Oștile-și incetinesc iureșul
spre cetatea albă din zare...
parcă, pe-o clipă, și-a oprit apele Mureșul
să treacă Mihai-Viteazul călare.

Cu genunchi șovăelnici îi ies înainte
nemeșii, vlădica, norodul...
cetatea își deschide porțile, cuminte,
să intre cu-ai lui — Voevodul...

.....

Horia și Cloșca ce voiau să împlănte
steaguri valahe pe-aceeași cetate, —
cu oasele frânte
sfârșiră în teascul aceleiași roate..

Șincal cronicarul trecut-a și el
prin Alba-Iulia trecutul crud...
ale umbletului lui încălțeminte de-oțel
peste-a veacului larmă parcă le-aud...

Pe lancu-l pălmuiră acolo mișesește,
într'o oarbă și surdă 'nchisoare...
de-aceea, poate, Alba-Iulia crescut-a și crește
în noi, tot mai sfântă și mare...

.....

*) Dint: un volum care va apărea încurând.

In 1918, într'o Alba-Iulie nouă
veniți de pretutindeni cât frunză și iarbă,
ne-am rupt, într'un gând, istoria în două,
într'o pornire străveche și oarbă...

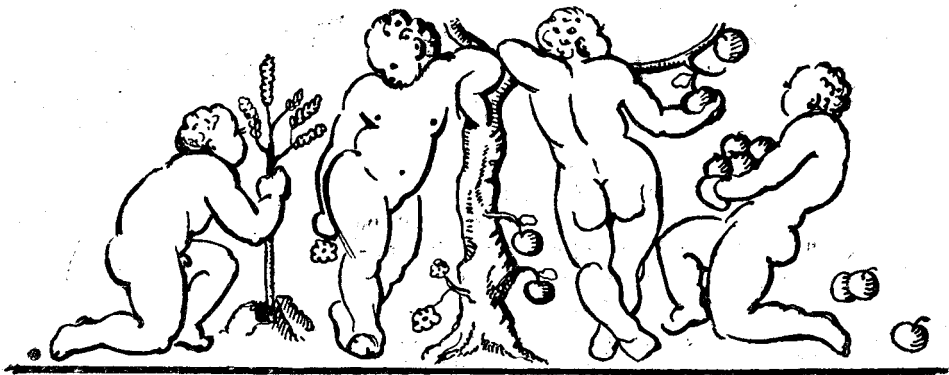
fii ai aceluiaș grai, ai acelorași datine, —
cu-o dragoste năvalnică și idolatră,
ridicat-am, în fața Europei ce prindea să se clatine,
Ardealul acesta de foc și de piatră...

și de-acii, ca dintr'un trudnic, tragic țintirim,
dat-am mâna cu toți frații pân' la Nistru și la Mare
și împreună vrem să ducem lupte 'nalte, mari, — să biruim
și să zidim cântând ca nici un alt popor subț soare!...

A. COTRUȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Libertatea Presei.

Niciodată n'a fost mai actuală chestiunea libertății presei, decât azi. Deoparte avem un guvern democratic, emanația adevăratei voințe naționale, un guvern care are autoritatea morală și forța politică de a face să se respecte toate libertățile constituționale și cetățenești, iar de altă parte stăm în fața unei presei, care, cu puține excepții, a reușit să ridice calomniile, minciuna și deturnarea adevărului la cea mai înaltă dogmă a scrisului cotidian.

Aici în străinătate am discutat cu câțiva amici ziariști, din generația tânără, cari îngrijorați de adâncă decadentă a presei noastre își exprimau părerea, că o reglementare preventivă a presei se impune. Un regim de restricțiuni este necesar chiar în interesul libertății presei,

Dacă este legitimă aceasta revoltă a idealismului tineresc, nu cred că propunerea lor de a restrânge libertatea presei să fie consecința logică a acestui idealism, fiindcă idealismul urmărește chiar realizarea libertăților și nu suprimarea sau restrângerea lor.

Regimul de restricțiuni este diametral opus concepțiunii politice democratice, fiindcă democrația lucră pentru asigurarea libertăților prin crearea diferitelor instituțiuni, cari funcționează în asentimentul, după dorința și cu voința poporului. Regimul de restricțiuni este un regim de tutorat al unora, asupra altora. Iar oamenii liberi n'au nevoie de tutori căci ori-ce tutelă înseamnă sclavie.

Presă este un admirabil instrument de control rapid al vieții publice; o presă sănătoasă este cea mai puternică instituție democratică, este acel admirabil seismograf, care înregistrează zilnic pentru lume vitalitatea unui neam.

Presă, marele focar de opinii și cea mai nemijlocită și liberă expresie a gândirii de o constantă actualitate, evident că nu poate

fi încatușată fără primejdie, nu poate fi supusă unui regim de restricțiuni, fără ca ea să se răzbune.

Cea mai dureroasă răzbunare, însă, nu este atacarea violentă a opresorilor, ci adâncă decadență morală în care cade presa, dacă e privată de puritatea aerului sănătos al libertății. Regimul de restricțiuni înseamnă decadență și demoralizare; calomnia, venalitatea și șantajul înfloresc în umbra acestui regim tenebros întocmai ca frazele murdare la ușa corturilor.

Dacă fizionomia presei noastre de azi lasă mult de dorit, vina trebuie căutată numai în acel regim de restricțiuni și legislații excepționale, ce a dominat-o și a corupt-o în acești din urmă zece ani și în lipsa de reacțiune promptă a organelor judiciare, supraîncărcate de apărarea bunurilor materiale ale cetățenilor. Ori, bunul moral, cel puțin, echivalează, și în concepția individului celui mai materialist cu bunul material.

Este evident, că, dacă controlul vieții publice și al oamenilor cari și-au închinat viața pentru a servi în'ereșele publice, se face printr'o presă viciată și bolnavă, consecințele le va suporta societatea mințită și indusă în eroare; apoi o astfel de presă nesinceră poate crea idoli falși din mecenai aparenti, nesinceri, cari iarăși sunt un grav pericol pentru societate, fiindcă în drumul realizării scopurilor lor meschine nu există nimic sfânt, nimic legal.

Represiunile omoară nu numai guvernele, ci și democrația, cari nici una, nici alta, nu pot trăi și nici nu au justificarea de a trăi, decât numai într'un regim de libertăți.

Căci „...laissez tout attaquer, afin qu'on puisse tout défendre, car on ne peut défendre honorablement que ce qu'on peut attaquer librement“ — spunea marele Clémenceau.

Deci numai o reorganizare completă a justiției de presă poate remedia acest mare pericol al amăgirilor cotidiene, care amenință în modul cel mai serios viața de Stat. Mai practic ar fi ca tribunalele să țină, după necesitate, două, sau chiar trei ședințe pe săptămână, pentru judecarea infracțiunilor comise prin presă. Astfel, fiecare denunț poate fi judecat, obținând o sentință în maximum o săptămână, natural, modificându-se procedura în această materie care trebuie să fie simplă și lipsită de suptrefugi, cari ar permite o târăgănare a procesului. Apoi obligația de publicare în întregime a sentinței, în ziarul din cauză, o găsesc foarte justă.

Natural, n'am pretenția să fi spus ultimul cuvânt în această chestiune, am avut numai intențiunea să schițez în linii vagi o po-

sibilitate de rapidă judecare a delictelor de presă, posibilitate pe care o cred singura în măsură, să facă să înceteze răul cu un cîas mai repede.

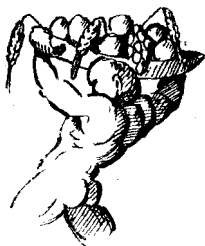
Regimul de prevențiune în materie de presă îl găsesc cel mai detestabil, concepție de autocratism despotic, incompatibilă cu demnitatea unei națiuni libere; și un regim, care în loc să vindece, agravează boala.

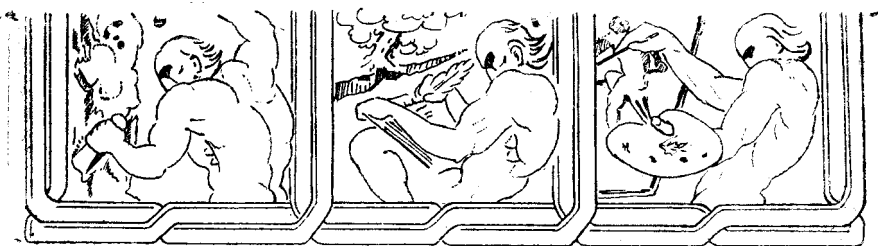
Tinerii mei amici îmi vor permite să fiu în contra tuturor restricțiunilor și în materie de presă, căci presa în concepția democratică nu poate fi aservită nici unui guvern, fie acela oricât de democratic. De altfel un guvern democratic, nici nu se poate gândi la un astfel de regim, fără ca să nu-și denege principiile și fără să devină un dușman al democrației. Numai națiunea singură, are dreptul și datoria să supravegheze și să controleze prin instituțiile ei presa, care nu este altceva, decât copilul câteodată răsfățat, dar totdeauna drag al națiunii. Pentru amicii mei evoc încă o frază celebră a lui Clémenceau: „Gloire aux pays ou l-on parle! Honte aux pays où l-on se tait“!

Paris, 2 Februarie 1930.

Dr. Emil Pop

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un pedagog ardelean: Petru Șpan.

Era în toamna anului 1910. În parcul din fața palatului Asociațiunii din Sibiu o ceată de copii sburdalnici se încăerasese deabinelea; fusese la început o mică luptă de întrecere, care mai apoi degeneră în bătae. Cătră sfârșit toți își luară rolul în serios. Deodată, în toiul luptei, o voce pătrunzătoare îi incremeni pe toți:

— Dar voi ce sunteți, de vă bateți ca orbii?

Unul, fără să-și dea seama ce zice, îi răspunse într'o doară:

— Români!

— Cum Români?! Și nu vă e rușine să vă bateți între voi?

Mai târziu am aflat că pe domnul acela gras îl chema Șpan și că era profesor la seminar. Așa l'am cunoscut și așa mi-a rămas în minte. Fără să-l fi cunoscut mai de aproape, fără să fi avut vre-o legătură cu el, de câteori auziam vorbindu-se despre el îmi aduceam aminte de figura lui impunătoare, cruntă din care totuși radia bunătate. Când am ajuns să-i cunosc și activitatea lui de dascăl și îndrumător, simpatia mea față de el s'a transformat într'un respect profund.

Ceeace m'a făcut să-l scot la iveală din neantul uitării, nu a fost această legătură de simpatie a mea. E prea puțin pentru a interesa pe cei mulți. Indemnul mi-a venit din activitatea lui de dascăl la Seminarul teologic-pedagogic din Sibiu care e cu mult mai bogată în fapte și mai expresivă în caracterizarea unui om, care a însemnat ceva în istoria școalelor, a literaturii pedagogice și a mișcării culturale din Ardeal. Prin el se caracterizează străduința unei epoce întregi din istoria școlii ardelenene.

Petru Șpan s'a născut în *Lupșa, jud. Turda*. Studiile liceale și le-a făcut în *Blaj* și *Brașov*, iar teologia în *Sibiu*. A studiat filosofia și pedagogia în *Viena* și în *Jena*, luându-și doctoratul în anul 1887, la vestitul elev alui *Herbart, W. Rein*, cu teza: *Die Fortbildung der Pädagogik Herbarts durch Ziller*. După aceea s'a re-

întors la Sibiu, unde a fost numit profesor la școala civilă de fete a Asociațiunii, mai apoi la Seminarul Andreian. După 19 ani de muncă neîntreruptă a murit în Sibiu, în anul 1911.

Activitatea sa pedagogică literară este una dintre cele mai bogate și mai variate. Amintim scrierile mai principale: *Lecții de psihologie*; *Lecții de didactică*; *Treptele formale ale învățământului*; *Idei pregătitoare în pedagogie*; *Poveștile în educația școlară*. A mai alcătuit un *abecedar* și două *cărți de citire*. A colaborat la *Foaia pedagogică* din Sibiu și a scos o revistă: *Vatra școlară*. A mai scris o mulțime de alte articole referitoare la diferitele probleme naționale și culturale din timpul său.

De sigur, valoarea unei activități literare pedagogice nu stă atât în cantitatea scrierilor respective cât în calitatea ideilor propagate. Sunt însă aceste idei pedagogice, pe cari le aflăm în scrierile lui Span, originale? Nu există nimic original în tot ceea ce a scris el referitor la principiile generale ale pedagogiei. De altfel nici nu are pretenția de a fi fost original când la fiecare pas se declară elev al școalei *Herbart-Zilleriane* și propagator al ideilor ei. Span nu caută și nici nu vrea să inoveze în această direcție pedagogică *El a adoptat și popularizat principiile și ideile școalei Herbart-Zilleriane*. Faptul că a rămas aci se datorește, în primul rând, principiilor acestei școale, care se potriveau atunci foarte bine cu realitățile de la noi. O privire generală asupra acestor idei și principii ne vor clarifica și punctul de vedere al pedagogului de la Sibiu

Scopul educației, după școala Herbart-Zilleriană, este *formarea caracterului religios-moral*. Acest scop se poate ajunge pe două căi: 1. *prin învățământ*; 2. *prin educația propriuzisă*. Aceste două mijloace sunt în strânsă legătură unul cu altul. „Eu mărturisesc, spune Herbart, că nu înțeleg educație fără învățământ, și invers, nu recunosc nici un învățământ, care să nu servească educației“.¹⁾ *Învățământul ca să poată fi educativ, în scopul arătat mai sus, trebuie să fie condus de trei principii*; 1. *Principiul treptelor cultural istorice*; 2. *Principiul concentrațiunii* 3. *Principiul treptelor formale*. Aceste trei principii sunt fixate și clarificate de Ziller.

În ce constă principiul *treptelor cultural istorice*? Omenirea a evoluat dela starea ei de barbarie până la gradul actual de civilizație și cultură. În această evoluție, care s'a făcut lent, se pot desprinde puncte, care caracterizează evoluția în etapele ei princi-

¹⁾ Herbart, Allgemeine Pädagogik

pale. Evoluția individului, din punct de vedere psihologic, nu face altceva decât să reproducă evoluția omenirii. Plecând dela această constatare, Ziller crede, că școala trebuie să creieze copilului, prin învățământ, condițiile adecvate acestei evoluții. De aceea stabilește opt etape, conform celor opt clase ale școlii primare din Germania, care să formeze centrul învățământului pentru clasele respective: poveștile și legendele; Robinson Crusoe; istoria patriarhilor; judecătorii lui Israil; regii lui Israil; Isus și istoria apostolilor; istoria reformațiunii. Istoria națională se tratează alături de cea biblică; legendele autochtone alături de istoria patriarhilor; istoria Nibelungilor alături de aceea a judecătorilor lui Israil; istoria împăraților germani alături de aceea a regilor israeliți.

Principiul concentrațiunii cere ca toate materiile de învățământ să se grupeze în jurul unei idei centrale. Ziller crede că învățământul moral-religios să formeze centrul de grupare al întregului învățământ.

Principiul treptelor formale are în vedere singuraticile lecții din învățământ. Conform acestuia fiecare lecție trebuie să treacă prin anumite trepte. Rein stabilește cinci trepte formale: pregătirea, predarea, înlănțuirea, însumarea și aplicarea.

Un învățământ condus de aceste principii este un învățământ educativ.

Educația propriuzisă se folosește de două mijloace: 1, dominare prin supraveghere, dojană, amenințare, pedeapsă, poruncă, laudă, recompensă; 2, disciplina individuală, adică un fel de constrângere internă, conform căreia copilul este obișnuit să voiască numai ceea ce este în conformitate cu judecata etică, cu principiile morale.

Pentru realizarea scopului educațiunii, formarea caracterului moral-religios și punerea în practică a principiilor învățământului, școala Herbart-Zilleriană cere să se țină seamă de individualitatea copilului.

Acestea sunt, în linii generale, principiile adoptate și propagate de descădul de pedagogie de la Sibiu. A rămas aci din două motive: 1. Herbartianismul era cel mai nou curent în pedagogie, curent științific, superior tuturor celorlalte nu prin noutatea lui, ci prin ideile de bază și prin metodele prin care căuta să-și realizeze scopul. 2. Principiul religios moral, pus ca scop al educației, era cel mai nimerit principiu pentru școlile românești, școlile confesionale, ca și pentru întregul spirit care domnea viața cultu-

rală a Ardealului românesc, de acum două sau trei decenii. În fața acestei realități un om pătruns de o parte, de adevărurile științifice acumulate în școala lui W. Rein, de altă parte, cunoscând necesitățile școlare de la noi, nu putea să facă altceva decât să propage ideile Herbart - Zilleriane adaptându-le stărilor și cerințelor de aici. Răspândirea „sănătoaselor idei din școala Herbart Zilleriană în masa învățătorimii române“¹⁾ a fost singurul scop și singura străduință a lui Șpan, în domeniul literaturii pedagogice. Scrierea sa : „*Treptele formale ale învățământului* ca și altele au acelaș scop „de a introduce pe învățătorii noștri în serioasa și stăruitoarea lucrare, ce se desfășoară din partea aderenților acestei școale (Școala Herbart Zilleriană)‘ întru aflarea unor căi mai naturale și mai potrivite, pe cari să se conducă tinerile *mlădițe ale unui* popor către adevărata cultură și către adevărata umanitate.“²⁾

Pentru a putea introduce ideile acestui nou curent în pedagogie în masele largi ale dascălimii ardeleni, a fost nevoit să le redea într’o formă atât de simplă încât mulți l-au acuzat, că bagatelizează știința pedagogiei prin astfel de mijloace. Și în adevăr cine răfoește oricare din scrierile lui, rămâne uimit de simplitatea expunerii. Inșă aceasta, în condițiile date, a fost o necesitate de neînălțurat. Ce ar fi putut face cu o expunere științifică în mediul în care i-a fost dat să propage ideile noi ale pedagogiei? Ar fi fost condamnat să nu-l înțeleagă tocmai aceia, cărora el a vrut să le descopere noile drumuri în educație. De aceea socotim ca unul dintre meritele lui Șpan, că a putut deveni un popularizator al unor idei atât de abstracte.

Insușirea de popularizator al unor principii greoaie cere un spirit clar și pătrunzător. Acest spirit l-a avut Șpan nu numai în expunerile teoretice ci și în practica școlară. Elevii lui mărturisesc, că niciodată nu au putut observa în lecțiile ce le ținea rigiditatea treptelor formale. Intra în clasă și începea să discute asupra diferitelor chestiuni școlare, morale, sociale sau naționale plecând de la o întâmplare curentă, proaspătă în mintea ascultătorilor. Abia la sfârșitul cursului, când trăgea concluziile, se observa că conversația a fost lecție iar nu trecere de vreme.

Adaptarea pe care a adus-o Șpan principiilor pedagogice, a căror apostol s’a făcut, se restrânge la două chestiuni : 1. înlăturarea povestirii *Robinson Crusoe* din cărțile de școală pe care le-a

1, G, Șpan, Idei prăgătitoare în pedagogie,

2, Treptele formale ale învățământului,

alcătuit, ca o poveste streină de spiritul poporului român și prea necunoscută pentru a-i da o importanță atât de mare; 2. alegerea poveștilor naționale pentru învățământ.

Ceriința fundamentală a oricărui progres sănătos, de a avea totdeauna în vedere structura sufletească a popoului când vrei să-l îndrumi pe calea civilizației și culturii înaintate, a fost un gând pe care l-a susținut cu tărie în toate împrejurările. Dacă a adoptat principiile streine pentru învățământ și educație le-a adoptat pentru că le-a socotit nimerite condițiilor psihice și sociale de aici și nu de dragul principiilor luate în sine, ca abstracțiuni. Imprumutul principiilor de educație și de cultură în general, este o necesitate, căci altfel am fi „condamnați a trece prin toate greșelile culturale prin care au trecut și alte popoare“. Și doar . . . , e mai rațional și mai folositor a trece peste toate aberațiunile acelor popoare și a *merge* direct la *isvorul cel mai de curând descoperit* și a ne adăpa de aci. Eu cred — spune Șpan — că aceasta e cea mai cuminte politică culturală.¹⁾

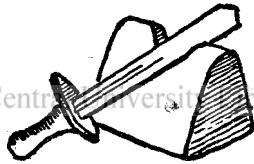
Imprumutând ce este bun în cultura altor popoare, imprumutul trebuie adaptat treptat și cu multă chibzuială condițiilor psihice și sociale ale popoului în mijlocul căruia trăești și pentru ridicarea căruia muncești. Evoluția spre o treaptă culturală superioară nu se face prin salturi și nici nu e de dorit. „Nu mă țin de ceata acelor oameni — ne mărturisește Șpan — cari, pierzându-și răbdarea, cad în o nervositate neînțeleasă din cauza propășirii mai bune a neamului nostru și ar dori, ca în o bună dimineată să răsărim pe pământul Europei ca un popor deplin format și înzestrat cu toate instituțiile unui popor *per eminentiam* cultural, care în toate arteriile vieții sale a atins maximul de civilizație, la care alte popoare lucrează de atâtea veacuri. Eu socot, că o dezvoltare pripită nu ar contribui la lungimea, ci dimpotrivă, la scurtimea vieții popoului nostru. Voim noi, cei mai pricopsiți, să formăm din poporul nostru un popor cu menire istorică, atunci trebuie să ne împrietinim cu gândul, că avem înaintea de toate să fim răbdători, apoi să fim stăruitori din tot sufletul și inima noastră spre a îndruma cultivarea popoului nostru pe adevăratele cărări, care duc în câmpul mănos al civilizației“ (1).

¹⁾ P. Șpan Povestirile în educația școlară.

Tot ceea ce a dorit Șpan a fost înălțarea și cultivarea poporului său, o înălțare bazată pe specificul etnic, care-l deosebește de celelalte popoare conlocuitoare și-l caracterizează în acelaș timp. De câteori i-a fost dat, prin ziare și prin conferințe publice, a ținut să scoată în evidență această latură a preocupărilor lui și să arate întreaga însemnătate a principiului etnic în evoluția culturală a unui popor.

Un popularizator al științei pedagogice, un înțelegător profund al realităților dela noi și un sincer iubitor al poporului său, pentru a cărui înălțare a muncit o viață întreagă, acesta a fost P. Șpan, dascălul dela Sibiu.

Lucian Bologa

Caravanele.*)

În jumătatea a doua a lunii lui August nu sunt bucuroși să întâlnească elevi, mai ales elevi de-ai mei. E de-ajuns să le arunc o singură privire, ca să citesc în ochii lor fiori reci ai începutului de an școlar. Plăcerile vacanței sunt trecătoare, ca ori-ce plăcere.

De două zile încoace, totuși, i-am oprit pe toți, ca să-i întreb: nu ți-e dor de școală?

Am primit patrusprezece răspunsuri.

Cinci băieți după oarecare șovăială au declarat că, așa câte odată, îi ajunge dorul. Opt fetițe mai mititele au răspuns fără nici o șovăială că li-e dor și că s'au plictisit de atâta vacanță. Însfârșit ieri după masă, o fetiță mai mărșoară mi-a spus verde că nici prin gând nu-i trece să-i fie dor de școală, dimpotrivă, ar dori să nu se mai sfârșească vacanța nici-odată.

E un dor irealizabil, ca multe doruri omenești. Rânduiește este și vacanțelor să se sfârșească odată. Cu lacrimi în ochi cei mai mici, tăcuți și gânditori, cei mai mari, elevii vor reveni, ca să ne trezească și pe noi, profesorii, la realitate. Din diferite direcții, trenurile vor aduce multe, multe lacrimi duioase...

Vacanțele se sfârșeau și în vremea când nu existau trenuri. Atunci, Ardealul era cutreerat de adevărate caravane de elevi, cari făceau pedestri drumul de câteva zeci, ori chiar sute de kilometri până la Blaj, cântând, chiuind, și ștergându-și cu mâneca (nu existau pe atunci batiste) stropii de lacrimi ce li-se furișau în ochi.

Îmi povestea bunicul, fie iertat, că în vremurile acelea după Schimbarea la față, fiecare elev își aducea aminte, că e pe isprăvite vacanța. Mamele se puneau pe lucru și coseau ultimele cămăși ale odraslei lor, mai strângeau și câte-o groșiță pe care să i-o înfunde în buzunar la plecare, iar elevii își strângeau cărțile și hâr-

*) Din volumul „Curierii ideii naționale“, ce se va tipări cu prilejul jubileului de 75 ani al școlilor din Blaj. — N. R

tiile. Încă prin 25 August, câte-un elev din extremitatea Sălajului, însoțit de tatăl său pornia la drum.

Uneori, chiar în satul vecin se mai alătura la el încă vre-un elev, singur, ori cu tatăl său. Aproape în fiecare sat ceata creștea. Unii elevi din sate lăturalnice, la ziua știută se duceau în vre-un sat dela drumul țării, ca să se alătore și ei la ceată. Pe la Cluj, era o ceată respectabilă de cincizeci-șaizeci de capete, părinți și elevi, toți cu desagii în spinare, o adevărată caravană. La Apahida se întâlneau cu alte caravane, cari veneau de către Gherla, Bistrița, și Maramureș. Cântând și chiuind, caravanele înaintau, mărindu-se mereu.

La Iernut, se întâlneau cu caravanele de pe Câmpie. Acolo se alătura și bunicul meu la cele vre-o doua sute de capete de oameni, plus un însemnat număr de cai, cari duceau hainele și merindea băieților cu stare mai bună, iar uneori, pe câte-un băiat ostenit de drum. Dela Iernut caravana o lua către Dicio-Sânmărtin, iar de-aici pe Valea Târnavei mici în jos, către Blaj.

Caravanele își aveau itinerarul și orarul bine stabilit, pururi același. Popasul de noapte îl făceau în satele mai mari, cu șuri destule pentru încartiruirea călătorilor. Când sosia vre-o caravană în satul de popas, sătenii cu preotul și primarul în frunte îi eșeau într-o întâmpinare. Se făcea încartiruirea. La preot și primar erau încartiruiți părinții-preoți, iar părinții țărani și elevii, pe la sătenii mai cu stare. Fiecare gospodar se îngrija și de cină pe seama oaspeților.

În satele de popas, caravanele erau primite cu mult drag. Adevărat că numai în satele fără pomet. După cină, părinții și băieții mai mici se dădeau odihnei.

Nu tot astfel băieții din clasele superioare ale liceului, adevărați flăcăi de douăzeci de ani și mai bine. Aceștia făceau ce făceau și scoteau la iveală pe lăutarii satului. În fața locuinței primarului, trăgeau apoi o horă strașnică.

La sunetele lautei alerga toată tinerim a satului, flăcăi și fete. Și se pornea un dans înfocat. Școlarii învăteau la cele fete de se crăpa pământul, până către miezul nopții. Atunci la porunca primarului și a preotului, se împrăștău cu toții, fiecare la șura lui, ca să tragă măcar un somn iepuresc până în zorii zilei, când aveau să-și urmeze drumul.

E de însemnat că elevii școalelor dela Blaj se numiau „dieci” din pricina, că în timpul vacanțelor la biserică ei se așezau în strana.

îngă „diac“, și cântau împreună cu dânsul. Dealtcum și în limba maghiară elevii de liceu se numiau „diák“.

Din timpurile acelea, poate, s'au păstrat versurile populare :

Foaie verde lemn de fag
Dulce-i gura de diac...
Cât trăiești și vecuiești,
Pe diac să nu-l iubești,
Că diacu-i poamă dulce,
Te iubește și se duce,
Că diacu-i poamă amară,
Te iubește și se cară,
Și nu-l mai vezi pân' la vara...

Șterge-te mândro la gura,
Că badea-i la învățatură,
Șterge-te mândro la nas,
Că badea s'a dus la Blaj.

După zile de călătorie, cu cântece, chiote, lacrimi și popasuri, la 1 Septembrie, de-odată cu caravanele de către Sibiu și Orăștie, caravana sosia la Blaj. Aici, întâi, se mai încingea cu o horă strașnică, dar fără fete. Apoi părinții căutau băieților gazde pe la grecii din Blaj, și pe la țaranii din satul Blajului, și se întorceau acasă. Pe băieții îi lăsau în grija lui Dumnezeu, a episcopului și a seminarului teologic. Dela Dumnezeu căpătau sănătate și putere de-a rabda foamea, delă episcopul pâine (țipai), încălțăminte și haine, iar delă seminar zeamă lungă în toată ziua.

Din vremuri vechi, pe lângă mâncarea teologilor, la seminar se mai fierbeau și câteva căldări de zeamă. Elevii se duceau fiecare cu câte-o ulcică, pe care bucătarul ie-o umplea, de nu cumva nu era prea mare. Resturile de mâncări ce rămâneau delă teologi de asemenea le mâncau, cu foame de lup, elevii de liceu, gândindu-se la epoca de aur, când și ei vor ajunge teologi. Cei din apropierea Blajului mai căpatau câte ceva de-acasă, dar cei din depărtări nu cunoșteau altceva decât țipăul episcopului, care se dădea pe cinci zile, dar cei mai mândăcioși îl mâncau în patru, uitându-se apoi la stele în ziua a cincea.

Cei mai săraci intrau la profesori-călugări, ori la canonici, carora le curățau ghetele și camera, căpătând în schimb de-alegurii. Carnea, diacii din Blaj o vedeau așa mai rar, dar cu atât

mai des... răbdări prăjite. Profesorii îi mângăiau, asigurându-i că
Plenus venter.

Non studet libenter.

(Stomacul plin nu învață bucuros).

Și anul școlar se scurgea totuși, destul de repede. La sfârșitul
lui Iunie caravanele se formau din nou și porniau la drum, cu
cântece și chiuituri, dar fără lacrimi; în vre-o săptămână, după
mai multe popasuri, toți ajungeau la casa părintească. Părinții se
bucurau de venirea lor, iar a doua zi, se duceau la popa și îl
rugau să le citească certificatul latinesc despre sporul făcut la
școalele cele mari din Blaj.

Elevii zilelor noastre să știe, că așa s'a format clasa cărtu-
rărească a Ardealului românesc.

Septimiu Popa

Valorificarea produselor naționale și înlăturarea crizei economice actuale.

II.

În articolul din numărul trecut al revistei am arătat condițiile necesare unei valorizări cât mai intense a produselor naționale, amintindu-le pe cele mai importante: *comerț dezvoltat, abundență de capitaluri, credit mult și ieftin, valută stabilă, regim vamal chibzuit, căi de comunicație moderne și debușuri cât mai vaste și mai constante.*

Studiind situația agriculturii românești de după războiu, am constatat, că deși ea reprezintă cea mai importantă ramură de producție națională, totuși nu i-s'a dat atențiunea și sprijinul cuvenit, adică nu i s'au creat condițiile de dezvoltare amintite mai sus. Ne-am mulțumit să ne lăudăm în toate ocaziunile cu bogățiile noastre naturale, fără a căuta să le punem în valoare și să tragem cât mai multe foloase economice depe urma lor.

Dar nu e de ajuns să dispui de bogății naturale. Se mai cere necondiționat să creiezi acestor bogății și condițiile elementare cari să înlesnească valorificarea lor.

Analizând fiecare condițiune în parte constatăm:

Despre o politică financiară-monetară chibzuită nu poate fi vorba în cei zece ani dela războiu încoace.

Cei mai mari economiști ai timpului, bazați pe constatări practice, au stabilit că o monedă care și-a pierdut mai mult de un sfert din valoare nu se mai poate revaloriza, nu mai poate reveni la valoarea normală, oricâte sacrificii ai face. În baza acestei legi nici un stat cu monedă devalorizată nu s'a gândit la aplicarea sistemului revalorizării, ci, din contră, s'a adoptat peste tot sistemul stabilizării prin devalorizare, ceea ce înseamnă recunoașterea oficială a scăderii de fapt a monedei și luarea de măsuri pentru menținerea valorii monedei la punctul din momentul stabilizării.

Contrar acestei elementare legi economice, la noi, deși leul pierduse peste trei sferturi din valoare, s'a încercat timp de zece

ani sistemul revalorizării. Din această cauză moneda noastră a suferit variațiuni permanente, cu creșteri mici și rare, dar cu scăderi mai importante și permanente urcări de prețuri la mărfurile importate, în timp ce prețul produselor naționale era în continuă scădere pe piața internațională.

Nici politica vamală n'a fost mai cuminte. Ani de-a rândul regimul nostru vamal s'a caracterizat printr'o complectă nestabilitate. Din acest motiv aproape nici-o țară n'a avut curajul să contracteze angajamente importante și durabile pe piața românească.

Aceeași lipsă de chibzuință s'a putut observa și în exploatarea căilor de comunicație, cari din această cauză n'au favorizat producția și comerțul, nici cu siguranța de transport, nici cu celeritatea și nici cu ieftinătatea lui.

În ceea ce privește capitalul, el a fost aproape inexistent în agricultură, după reforma agrară. Creditul de asemenea a fost neîndestulitor. E adevărat că s'au încercat câteva paleative, cum au fost, de ex.: „casele de împrumut pe gaj“, „societățile civile de credit rural“, dar toate acestea n'au satisfăcut nici pe departe marile nevoi de credit ale plugărimii noastre. Nici băncile populare n'au putut influența în bine situația, deși împrumuturile acordate de ele se ridicau în ultimii ani la însemnata sumă de vre-o 3 miliarde lei.

Vedem deci, că ani de-a rândul nu s'a încercat, cu toată seriozitatea, realizarea nici uneia din condițiile elementare ale producției și ale comerțului.

Deabia de vre-un an și jumătate am eșit din faza greșelilor și dibuirilor și am început a ataca problemele economice în esența lor.

Prima și cea mai eroică operațiune de însănătoșire monetară a fost operațiunea stabilizării leului la 3,10 centime aur, efectuată la 7 Febr. 1929. Având în vedere însă că stabilizarea cere trei condițiuni elementare: *buget echilibrat, datoriile publice regulate și balanța economică favorabilă*, s'au depus eforturi uriașe pentru realizarea acestor trei condițiuni.

Bugetul șchiopăta într'un dezechilibru dureros. Deasemenea și balanța economică. Din această cauză, neavând mijloace proprii, a trebuit să contractăm un împrumut extern în valoare de 100 milioane dolari. Acest împrumut a servit, pe de-o parte, la asigurarea stabilizării, mărinđ stocul metalic al Băncii Naționale, pe de altă parte, la regularea datoriilor publice și la refacerea căilor ferate. În vederea echilibrării bugetului s'a recurs la mărirea impozitelor.

Iar pentru asigurarea unei balanțe economice favorabile s'au luat și se vor mai lua o mulțime de măsuri, cari să contribuie atât la intensificarea producției și exportului, cât și la realizarea unei cât mai mari economii, atât private cât și publice.

S'a mers și mai departe pe calea realizărilor, votându-se o lege prin care se dispune înființarea „creditului agricol“, atât de necesar.

În legătură cu problema de mai sus nu strică să fac o mică paranteză. Deși s'ar părea că nu există deosebire între diferitele ramuri de producție, în ceea ce privește creditul, totuși există deosebiri profunde. Poate tocmai din cauza nepătrunderii acestor deosebiri s'au comis greșelile d'n trecut. Iata de ce. În comerț, capitalul, propriu, sau împrumutat, rulează fără încetare și repede. Un capital investit azi în marfa, prin circulațiunea rapidă a acesteia, nu stă imobilizat multă vreme, ci revine iarăși sub formă de numerar după trecere de abia 1-3 luni. De aici rezultă și termenul mic al creditului comercial. Nu tot acelaș caracter îl prezintă industria și agricultura. Un capital investit în materie primă, ținând seamă de termenul lung al fabricației, nu revine tot așa de repede ca cel folosit în comerț. În agricultura termenul este și mai lung, deoarece banii investiți toamnă, sau primăvara, în Martie, în cazul cel mai favorabil se înapoiază, sub formă de numerar, abia după trecere de 9-12 luni. De aici izvorește necesitatea unui credit agricol pe termen lung. În caz contrar agricultura este sortită unei lente și sigure sufocări.

Având în vedere motivele invocate mai sus, normal ar fi fost ca, imediat după reforma agrară, să se înființeze o societate de credit agricol. S'a neglijat însă tocmai această primordială problemă. Agricultura a fost forțată să utilizeze împrumuturi pe termen scurt, imposibil de replătit la timp. Adăugând calamitatea de mai sus și dobânzile de uzurie ce au apasat și continua să apese această ramură de producție, ne dăm seama de importanța creditului agricol.

Ținând seama de sforțările uriașe depuse în direcția realizării lui, cât și de tendința tot mai pronunțată ce o manifestă capitalurile streine de a colabora la refacerea și dezvoltarea noastră economică, suntem siguri, că în scurt timp se va înființa marea și importanta instituțiune de credit agricol.

Revenind la politica vamală a României din acești ultimi zece ani, observăm aceeaș lipsă de stabilitate și sistem.

Pentru a ne convinge de adevărul acestor afirmațiuni, n'avem

decât să aruncăm o privire asupra regimului vamal aplicat cerealelor. Grâul, care înainte de războiu era principalul nostru articol de export, azi a dispărut aproape cu totul de pe piața internațională. Cauza acestui fenomen trebuie căutată în taxele mari de export ce au fost stabilite asupra acestui produs, cu scopul de a se asigura consumul intern. De aici a rezultat o scădere a prețului în interior, iar, drept consecință o restrângere a producției acestei cereale. Din această împrejurare precum și din cauza anilor răi agricoli, la un moment dat ne-am văzut forțați să importăm grâu strein. Nu ne-am pierdut numai debușeele, dar am devenit chiar tributarii străinătății. Ce deosebire între ceea ce s'a făcut la noi și între faimoasele bătlăii ale grâului din alte țări!

De curând s'au redus — e drept — taxele vamale la export, dar nu trebuie să ne mulțumim numai cu această reducere, ci va trebui inaugurată o serie întreagă de măsuri vamale și de tratate comerciale cu toate statele cu cari avem posibilitatea și interesul de a intra în relațiuni comerciale.

Când am vorbit de căile de comunicație, am stabilit lipsa de sistem în exploatarea acestora, din care au rezultat deficite permanente, cari erau acoperite an de an din bugetul general al statului. A fost foarte salutară legea prin care s'a introdus sistemul de exploatare al regiei autonome comerciale la C. F. R., la S. M. R. și la N. F. R. Datorită sistemului de mai sus toate întreprinderile amintite vor inaugura o politică de economii și de echilibru în exploatare, căutând a trăi din mijloace proprii, fără să mai facă apel la bugetul statului.

Cunoscând situațiunea elementelor de bază ale producției și comerțului, rămâne să discutăm acum covârșitoarea problemă a desfacerii produselor noastre, așa numita *problemă a debușeelor*, problemă care preocupă actualmente toate statele, datorită faptului că războiul a operat fundamentale perturbații în raporturile de schimb internațional. Dar despre această lature arzătoare a problemei noastre economice, într'un articol viitor.

Gheorghe Dragoș

Millet.

Când eram mic, seara, adormiam cu povești. Coborau din lumea basmelor, care pentru mine continuă a exista, Cosânzene trecând prin păduri fermecate, Feți frumoși, cai năsdărăvani și toată lumea de dincolo, în care imaginația e liberă... Al treilea fecior al unui împărat, la fel cu toți ceilalți împărați, pleca în lume să-și caute norocul și eu poposiam cu el la marginea unui lac. Nu voiam nimic, nici eu, nici el și biciuind apa cu o nuia culeasă depe drum, așteptam să iasă ceva din adâncul fără fund al lacului verde. Apa se încreția în cercuri, urmăria unul cu ochii, iar când ajungeai la mal găsiai alt cerc și tot așa. Povestea între timp se opria la marginea lacului. Dela o vreme nu mai puteam aștepta și începeam s'o zoresc.

— Și ce o mai făcut? Cine era în lac?

N'aveam răbdare să ascult tăcerea lacului până la capăt.

Urmau apoi tot alte și alte povesti și în fiecare seară cunoștințele mi se înmulțeau. În păduri negre, fără sfârșit, găseam rând pe rând într'un luminiș, lângă un părau de munte, vedeam spinarea arcuită a lui Sfarmă peatră. Când porniau toți să-mi defileze pe dinainte, era un adevărat cortej istoric.

Și ei nu mă părăseau niciodată, eu însă eram mai nestatornic. Lăsam povestea să treacă înainte pentru alții, iar eu mă cufundam într'o cercetare interesantă. Descoperisem deasupra patului meu, între doi îngeri, un tablou, care mereu mă făcea să mă mir.

Părea că sunt în hotarul satului nostru, în câmp cu brazdele cunoscute. Soarele de amurg pătrundea prin el, făcând pământul burete de lumină. Deasupra se arcuia cerul luminos, aproape transparent. Departe de tot, pierdută în lumină, era biserica noastră

și auziam clopotul trăgând vecernia. Eu ascultam, ascultam mereu și din ce eram mai atent, aș fi ascultat tot mai mult, căci clopotul de vecernie începuse a cânta în mine, departe, departe de tot, răscolind pământul, prefăcându-l întreg într'un clopot.

Și minune, somnoros cum eram, aveam răbdare destulă să ascult tăcerea câmpului, căci era plină de clopot.

Așa am făcut cunoștință cu Millet, de care nu știam atunci, dar al cărui tablou — „Vecernia“, mă impresionă atâta.

De atunci a trecut timp, am trecut peste reproducerea care îmi cânta în nopțile copilăriei. Am văzut cele mai multe tablouri ale lui Millet în original, în Louvru: portretul său, adunătoarele de spică, păstor cu oile, în culori potolite. I-am înțeles dragostea de pământ și de tot ce este pe el, mai ales dragostea de cei mulți, de cei umili, muncitori ai pământului, cari își culeg hrana zilnică în arșița soarelui de vară.

Cunoașteți poate repausul de amiază, sămănătorul, masa secerătorilor, șfârșitul zilei, îmbucătura, cosașul, noul născut? În toate e poezia câmpului, a unui om care a iubit și a înțeles câmpul. L-a înțeles fiindcă l-a iubit, fiindcă se trăgea din el, fiindcă familia lui, era o familie de muncitori ai câmpului (P. Ssell: Millet 1814—1875. — Paris 1928.)

Tatăl său era plugar și cantor la biserica din sat. Pământul a rămas nedespărțit de D-zeu și în opera lui Millet. Copil fiind, ajută părintelui său la câmp, iar în orele libere învăța catehismul și traducea pe Virgil. Millet își pregătea menirea, fără ocoluri, fără a cheltui energie pe căi străine.

A fost mult timp neînțeles și viața l-a întâmpinat cu greutate. Citești scrisori grele de suferințe, în care pământul se răsbună pe el, fiindcă l-a înțeles prea mult.

„Avem lemne numai pentru două sau trei zile și nu mai știu de unde să ne mai procurăm, căci fără bani nu vom mai căpăta. Femeea mea va naște în luna viitoare și eu nu voiu avea nimic“.

Totuș are curajul să spună „sunt născut țăran și voi rămâne țăran. Vreau să spun ceea ce am simțit“.

Era legat cu tot sufletul de pământul ale cărui roade le culegea cu sudori.

Dintre pictorii streini, Millet, e mai aproape de noi, ne vorbește direct. Am încercat să-l înțeleg tot mai mult, minunea dela început însă a rămas mereu minune. Clopotul cântă în apusul

soarelui vecernia. Ascult mereu și în sunetul lui materia se transfigurează, devine imaterială, te ușurezi și găsești lumea în care trebuie să fie repaos.

E clopotul vecerniei, dela biserica din sat dela noi? Clopotul dela biserica noastră, nu trece din satul nostru, căci rostul lui e de a chema Duminica pe credincioși la biserică. Clopotul lui Millet merge mai departe. E tot dela biserica noastră, o recunosc, dar e departe, dincolo de locul unde se împreună cerul cu pământul. E o lume pe care abia o bănuim, dar pe care o căutăm toți.

Millet ne-o deschide. Acesta e rostul oricărui mare artist.

O. F. Popa.

Pe marginea unui roman

(Liviu Rebreanu: Crăișorul)

Am citit cu firească emoție cel mai nou roman al d-lui Liviu Rebreanu, *Crăișorul*, și după capitoul *Roata*, care-ți îngheață sângele și-ți sburlește perii capului, m'am întrebat dacă el este un roman propriu zis. Un singur răspuns mi s'a părut just: Crăișorul, povestea tragediei lui *Horia*, și a tovarășilor săi de răzmiriță, nu e un roman. E mai de grabă un capitol dramatic de istorie națională romanțată. E o frescă istorică fidelă schițată cu intuiție psihologică retrospectivă. Romanul tip, așa cum îl cunoaștem din clasă carea științifică a genurilor literare, e de altă structură. Social, istoric, sau de moravuri, romanul oficial pleacă de obicei de la o concepție de viață sau pasiune individuală puternică a autorului însuș. Luați de ex., cazul lui Tolstoi, un romancier pur-sânge. Dar dacă noua operă literară a d-lui Rebreanu nu valorează atât prin măiestria unor subtile analize psihologice, prin ceea ce se cheamă „ingeniozitatea motivelor literare“ sau „coordonarea măiastră a tuturor acțiunilor într'un tot estetic viabil și unitar“, ea închide în paginile sale infiorătoare alte comori mult mai prețioase pentru noi. Popularizează, pe temeiul faptelor obiective și prin alte mijloace decât acelea ale „criticismului istoric“, arid și puțin accesibil mulțimilor mari, un crâmpieiu tragic și măreț din veacurile de urgie ale românismului din Ardeal. Scutură praful uitării de pe cumpłita mșcare țărănească, de acum 145 de ani, arătându-i, sub formă de povestire dramatică, toate dedesupturile umane. Astfel dacă critici literari zăbovesc în a o „consacra“ fără rezerve de specialitate, noi trecem bucuros peste aceste rezerve, scoțându-i la iveală valoarea educativă.

Și această valoare educativă e imensă căci *Horiada* nu și-a

găsit până acum adevăratul monografist inspirat. Nicolae Densușianu i-a cules, cu pietate aproape, mărturiile documentare, dar în interpretarea acestor mărturii n'a nimerit adevărata notă specifică a momentului istoric. Celelalte culegeri de dovezi și interpretări sunt apoi abia umile fragmente din epoea de atunci a Munților Apuseni, simple obiective de orientare pentru o lucrare amplă, care să istovească în întregime subiectul ispititor. Datorită constatărilor de mai sus, trinitatea eroică din manualele noastre de istorie a rămas oarecum învăluită în legendă s'au i s'au atribuit intenții ce nu le-a avut.

Față de aceste încercări răzlețe, istoria romanțată a răscoalei iobăgești, care a sguđuit pentru o clipă Babilonul nedreptăților feudale, istorie datorită dlui Rebreanu, reprezintă un câștig însemnat. Prin ea strămoșul lui Avram Iancu și frajii lui de cruce, care au mușcat cu atâta hotărîre mucenicească din riscul rebeliunii pentru libertate, năvălește din nou în conștiințele românești de azi, le cutremură și le fortifică și le întărește mai ales credința, că în „gloatele românești“, disprețuite sau neglijate veacuri de-arîndul, zac instincte creatoare de o irezistibilă forță. Această năvală este apoi cu atât mai rodnică cu cât limbajul cărții nu diferă întru nimic de asprimea și accentul local al energiilor cari au lucrat în vârtejul amețitor al răzmiriței. Abrupt, zgronțuros, ardeleneste dinamic, el înfățișează adecvat manifestările elementare ale sufletului țărănesc din Munții Apuseni, pentru care esența idealului urmărit a fost întotdeauna *total*, iar nu cuvintele mai mult sau mai puțin meșteșugite. Mulți văd în această duritate a limbajului o lipsă a autorului, eu văd însă o calitate în plus, un mijloc de a încetățeni în sufletele urmașilor lui Horia o icoană cât mai veridică, cât mai vrednică de sinceră admirație.

E de prisos să mai accentuăm deci, că romanul dlui Rebreanu „umple un gol simțit“ în literatura noastră educativă.

N. Dan.

O nouă colecție de documente privitoare la istoria Românilor. S'ar crede că progresele uimitoare pe care le-a făcut istoria în epoca renașterii și unității noastre naționale, sutele de volume de studii și acte, scoase la lumină în cei 50—60 de ani din urmă, au epuizat materialul documentar privitor la trecutul furtunos al poporului român. Suntem departe de așa ceva. Rafturile prăfuite ale bibliotecilor și arhivelor din țară și streinătate ne ascund încă atâtea surprize. Semnalăm aici cu deosebită satisfacție pe una din ele. În zilele acestea a apărut primul volum din colecția *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*. Autorul ei, *Dr. Andrei Veress*, e unul din cei mai de seamă istorici unguri de azi. Mai adăugăm că e un perfect cunoscător al limbii (studiile liceale și le-a făcut la București) și literaturii noastre istorice. Dela început s'a pasionat mai ales pentru istoria Ardealului și relațiilor lui cu țările române. În curs de aproape 40 de ani de muncă de albină a răscolit câteva zeci de arhive europene, din cari a strâns nu mai puțin de 60—70 volume de acte noi din veacurile XV—XVII. Din acestea cca. 20 volume privesc istoria noastră. Fundația „Regele Ferdinand I”, potrivit nobilelor intențiuni ale marelui ei fondator și-a luat sarcina de a edita din ele câte două volume pe an.

Acest prim volum cuprinde acte și scrisori dintre anii 1527—1572, unele de o valoare excepțională. Nu e locul

să le înșirăm aici, destul să spunem că ele luminează multe părți întunecate ale evenimentelor acestui răstimp istoric. Știri din Veneția, Constantinopol, Viena, Roma, Varșovia și alte centre politice ale vremii descercă ște diplomatice, desvăluie sau confirmă intrigile multiple ce se țeseau în jurul Domnilor, destul de trecători, ai țărilor rom. Date noi privitoare la Petru Rareș, Lapușneanu, Mircea Ciobanul, Pătrașcu cel Bun. Corespondența întinsă și diploma obținută de Despot-Vodă dela împăratul Carol V, sunt dovezi noi pentru faima neobișnuită de care se bucura acest aventurier romantic în lumea apuseană. Unele acte descoperire Români în Croația („Zicii”) și Ungaria de Nord. Altele ne arată o serie de pretendenți la tron sau detronași, cari luau drumul pribegiei împreună cu boierii credincioși. Aceștia treceau granițele adesea încărcăți de bogății, ca să-și sfârșească visurile de domnie și viața în cea mai neagră mizerie. Unii făceau dani bogate, clădeau biserică pentru frații oropșiți de acelaș sânge. E plin mai ales Ardealul de urmele acestor nobile fapte.

Colecția așa cum se anunță va fi o admirabilă complectare a marelui noastre colecții Hurmuzaki și adăugând la valoarea interioară a materialului, excepționalele ei condiții tehnice, editarea actelor după cele mai înaintate metode științifice, nu ne îndoiim că ea va fi un nou monument al istoriografiei românești.

„Mesterul Manole“ de Lucian

Blaga la Teatrul Național din Cluj.

Legenda rătăcitoare a jertfei zidite — chiag de trăinicie peste veacuri, — în temelia marilor înfăptuiri, a ispitit în vremea din urmă pe mulți dintre scriitorii noștri. După sgomotoasa înscenare de surle a dlui Victor Eftimiu, au urmat piesetele dlor Oct. Goga și Lucian Blaga. Cea a dlui Goga, atinge numai ca simbol această mistică legătură între jertfă și creație și n'are dealtfel nimic cu minunata legendă a bisericii zidite de înfrigurata patimă a lui Manole, „pe Arges în jos, pe un râu frumos“. Singura și adevărata adâncire și precizare în cadre de mare simbol dramatic al acestei tragice legende, este piesa d-lui Lucian Blaga. În literatura noastră ea singură a adus neștirbit în lumină, tot farmecul sălbatic, tot gândul adânc ca o fântână, toată ființa tragică a acelei legende, după care jertfa, groaznica jertfă de sânge omenesc pur și neștiutor, este așezată în temelia lăcașului Dumnezeu al bisericii, așa cum sângele și trupul lui Hristos — jertfa marelui fiu al omului — este însăși temelia marelui sale creații: biserica creștină. De altfel, d. Lucian Blaga în piesa d-sale care-ți deschide aproape după fiecare scenă alt unghiul de interpretare, îți pune în față alt punct de vedere în înțelegerea ei, — așa cum este însuși miezul, motivul fundamental al legendei, a lărgit semnificația jertfei ca simbol al creației, într'un sens universal. Accentuând acea obișnuită latură literară a d-sale de mister, — prin introducerea celor 12 zidari aleși ca și apostolii domnului, dintre pescari, ciobani, ocași, între cari și acel frământat suflet al celui „de-al șaselea“, îngemănat cu al Iscariotului, — a cuprins în nimbul acestui luminos simbol și ceva din aaina mare a zămislirii creștinismului.

Locul nu ne permite o analiză în amănunt a piesei, pe care, fără rezerve, o considerăm între cele mai bune din literatura noastră dramatică. Alții, mai competenți, au făcut-o înaintea noastră, și o vor mai face. Amintim însă, că prezentarea ei pe scena Teatrului nostru Național, este momentul culminant al acestei stagiuni. Domnul director *Const. Pavel* primească pentru buna reușită a îndrăznelii dsale artistice, toate felicitările noastre. Ne-a dat un spectacol mare și rar, cu una dintre cele mai bune interpretări. În afară unei nedumeriri — credem — asupra caracterului pe care-l are rolul Starețului Bogumil, jocul și sufletul turnat în el, al artiștilor, a bătut în același ritm, a cântat în aceeași caldă armonie, cu textul și cu gândul inspirat al autorului. **D. I. Tâlván**, nu exagerăm dacă recunoaștem că prin Mesterul Manole, și-a modelat întâia dsale creație. Sbuiciumul (auntric) al dsale, în pătrunderea și sugerarea lui, n'a cunoscut hotarul de opreliște al rampei dintre el și spectator. Dșoara *V. Cronwald* ne-a dat o Mira pară, neștiutoare, ingenuă și albă ca o fluturare de nevăzută aripa de porumbiel blând, iar **d. I. Vanciu** ne-a surprins în figura și jocul de neastâmparat blestem lăuntric de Juda, al celui de-al șaselea zidar. Munca dlui **Șt. Braborescu**, directorul de scenă, a întrunit toate condițiile pentru a fi luată drept model și de alții.

— t. b. —

O profesiune de credință. — Broșura dlui **E. G. Racoviță**, fost președinte al Academiei Române, actual rector al Universității din Cluj, despre „*Evoluție și problemele ei*“ (Biblioteca eugenică și biopolitică a „Astrei“ No. VI) este mai mult decât o expunere succintă și limpede a disciplinei care a revoluționat gândirea despre lume a sec. XIX

— o profesiune de credință, cum rar a avut alta plâpânda știință românească. Credința dlui Racoviță e întemeiată pe cercetările neostoite ale unei vieți întregi, cercetări aplicate vieții pământene și subpământene de pe întreg rotogolul planetei noastre. Savantul român, ridicat la treapta celebrității europene, nu s'a mulțumit numai cu laborioase cercetări de laborator, ci a luat însuși toiagul explorării științifice, cutreerând continente pe cari picior de român nu le-a călcat încă.

Din fiecare frază a cărțiței pe care o avem înaintea respiră o convingere puternică, suverană peste mii și mii de date ale existenței. Cuvântul e uneori de șagă, însă privindu-l mai de aproape vezi că nu e spus numai pentru a descrie fruntea unui cititor, prea puțin obișnuit cu probleme științifice ci pentru a se închea într'o definiție, corăspunzătoare tuturor postulatelor logice. Căldura convingerii și farmecul expunerii sunt o vrajă care te înlanțuie de această cărțiță și te face să n'o părăsești până nu i-ai citit și ultimul cuvânt.

E pentru prima oară când teoria evoluției, despre care s'a scris o bibliotecă întregă, e expusă publicului românesc de un savant care stăpânește toate încheieturile acestei discipline. Am avut și noi evoluționiștii noștri mai mult sau mai puțin documentați, nici unul nu s'a îndurat însă să popularizeze doctrina biologică a veacului al XIX Deaceea publicul nostru intelectual a rămas încă foarte ignorant în privința multor fenomene a căror explicare pentru orice om cult din Apus este o jucărie. Iată de ce cartea dlui Racoviță umple un gol simțitor al literaturii noastre științifice.

Pentru că doctrina evoluționistă e, mai mult decât o explicare a fenomenelor biologice, o disciplină a vieții omenești. Ea îți dă o semnare în

fața loviturilor soartei și o încredere în puterile rațiunii. Democrații noștri ar trebui să fie familiarizați cu legile scoase la iveală de această doctrină. Toți marii democrați au fost evoluționiști convinși. Evoluționismul a dat un temei științific democrației mistice inspirate de revoluția franceză.

Amintim mai sus de forma șagalică a expunerii dlui Racoviță. Dar această formă nu atrage numai prin umorul ei savuros, ci și prin farmecul unei limbi neaoș românești, cu care puțini dintre literații noștri se pot mândri. Neologismul e împerechiat, fără nici o silă, cu cuvântul arhaic sau autentic moldovenesc. Dl Racoviță are un stil, care suntem siguri că va intra în antologiile românești, alături de-al lui Odobescu și Ion Ghica.

(i. b.)

Industria și comerțul lemnului e titlul unui interesant și dezvoltat studiu ce a îmbogățit literatura economică forestieră românească. Autorul acestui studiu, d. dr. *Aurel Gociman*, conferențiar la Academia Comercială din Cluj, în cele peste 350 de pagini, tratează cu multă claritate, sistem și competență problema industriei forestiere din valea Mureșului superior, cu considerațiuni generale asupra acestei industrii și asupra comerțului intern și de export al lemnului.

Ceeace formează meritul lucrării d-lui dr. A. Gociman este sistemul unitar cu care tratează complexitatea problemei. Pornind dela considerațiuni de natură geografică a arcului nordic al Mureșului, trece la descrierea domeniului forestier, ajunge la tehnica exploataților și la industria forestieră, făcând o monografie documentată și științifică a fabricilor de cherestea din valea Mureșului superior. Trece apoi la importanta problemă a comerțului

lemnului, la practicile acestui comerț. Ca să fie cât mai complex, tratează cu multă pătrundere și pricepere cooperarea forestieră precum și problema muncitorească din industria lemnului. Citind studiul d-lui dr. A. Gociman constatăm cu plăcere că la baza lui este acumulată o îndelungată muncă pe teren practic, precum și un temeinic studiu teoretic al chestiunii.

Când suntem atât de săraci în privința literaturii economice, d. Gociman a reușit deci să aducă acestei literaturi o valoroasă contribuție.

Gh. D.

L'Europe Centrale, revista săptămânală în limba franceză, din Praga, se manifestă cu fiecare număr nou apărut, ca o publicație tot mai utilă, tot mai vie, de temeinică și serioasă propagandă pentru interesele politice, naționale, economice și culturale ale Europei Centrale, și în special ale ființei Micii Înțelegeri. Apărând de patru ani, cu o regularitate matematică, scrisă cu simțul rar al obiectivității și al măsurii, în condiții redacționale și tehnice cu adevărat europene, caetele colecțiilor revistei *L'Europe Centrale* constituie o adevărată arhivă pentru toate problemele ultimilor ani din Europa de mijloc, pentru toată desfășurarea vieții launtrice și externe a acestor țări carpatine și dunărene. Nu este chestiune

de actualitate politică internă sau externă a acestor țări, care să nu fie analizată și comentată în articolele ei judicioase; nu este aspect general de viață care să nu fie schițat, cercetat și prezentat într'un eseu, într'un studiu sau într'o notă. Am zice, fiecare caet al acestei reviste este răbojul aproape complet al săptămânii.

În această arhivă de suflet și frământare a Europei de mijloc, România își are și ea locul ei și încă între cele de frunte. O mulțime de studii și de articole i-au fost închinare, de către cunoscători serioși ai problemelor ei, între cari amintim în primul rând pe dd. *André Tibal* și *B. Munteano*, al căror nume este des întâlnit în paginile ireproșabile ale revistei.

Înceind aceste rânduri fugare, nu putem să nu accentuăm, că această revistă de propagandă luminată, împreună cu ziarul *Prager Presse*, constituie fără îndoială cele mai bune și pline de nerv și de actualitate publicații în acest sens, din Europa de mijloc. Și poate nu e lipsit de înțeles faptul, că ambele apar după acelaș sistem, animate par'că de acelaș gând, în capitala Cehoslovaciei, care dacă este bine și adânc cunoscută în fața lumii, datorează în această privință o bună parte a acestei situații, tocmai publicațiilor sale amintite.

— t. b. —

Banca Agrară S. A. Cluj

Convocare

In conformitate cu art. 7 din statutele societății, dnii acționari ai Băncii Agrare S. A. Cluj, sunt convocați la

Adunarea generală ordinară

care se va ținea la 29 Martie 1930 ora 10 a. m. în localul băncii din Cluj, Calea Regele Ferdinand 36—38,

Ordinea de zi:

1. Deschiderea și constituirea adunării generale.
2. Raportul Consiliului de Administrație, Comitetul de Cenzori și aprobarea bilanțului anului de gestiune 1929.
3. Împărțirea profitului curat.
4. Darea Cabsolutorului Cons. de Adm. și Comitetului de Cenzori pentru gestiunea anului 1929.
5. Alegerea delegațiunii speciale pentru chestiunile disciplinare și de pensionare ale directorilor și subdirectorilor, în conformitate cu art. 36 din statute.
6. Stabilirea jetoanelor de prezență.
7. In conformitate cu art. 12 din statutele societății, numai acele acțiuni au drept de vot în adunările generale, cari sunt înscrise în registrul acționarilor pe nume, cu cel puțin una lună înainte de încheierea anului de gestiune.

Justificarea acționarilor participanți la adunarea generală se va face prin buletinul de vot, liberat de direcțiune.

Pentru exercitarea dreptului de vot în adunările generale, acționarul este obligat a depune cu 4 zile înainte de data adunării generale pe lângă revers, acțiunile sale la caseria societății din Cluj, la sucursala ei din Beiuș, Lugoj, Orșova, Timișoara, la Banca Marmorosch Blank et Co. S. A. București, Banca Crissovloni București, Albina Institut de Credit și Economii S. A. și Banca Centrală pentru Industrie și Comerț, până la 25 Martie 1930.

Cluj, la 6 Februarie 1930.

Consiliul de Administrație.